

დაბაჯ სოფელი

(მიწერილი ამბავი)

სოფ. იმალთი (თელავის მხარე), 28 ოქტომბერი. წარსულს წელს მამა ბლაღოზინის ნ. ხელაშვილის და ზოგიერთ სხვათა თანხმობით იყოლისთან და ზემოხადაშის საზოგადოებამ დაადგინეს განჩინება სამავალითა სასწავლებლის დაარსების შესახებ; რადგანაც იყოლითა და ზემოხადაშის რაიონის მდილის სამრევლოს შეადგენს, სასწავლებლის ასაგებებლად საშუალო ადგილად სოფ. აწყურისა და იყოლისა საზღვარი დაამოკინეს. ამ კვილით საქველმოქმედო საქმის დაწყების მერედ ხელი შეუწყო აწყურის მემკვიდრე სემონ შერვაშიძის შვილებმა, რომლებიც თავის შრომით შეძლეს აღმოაჩინა ამ საქმის და საშუალოდ შესწავრა მამული თითქმის 1/1, დესტინა ადგილი, ძველად ნახატევი, ხილნარი, ღირსებითი თვალსაჩინო სახალოსო ალავი; ამ მამულად წესდაცვლილი ახლი აქვს და ტექტი და სწორად საშუალო ადგილი თანს სამრევლოს შორის. ამავე დღეს, ღირსის საათის ათის ნახატევი, თელავიდან მომხმად ბლაღოზინი ხელაშვილი გოგი. აწყურს, დადგინა და მტედს სასიხარული ამბავი გაუშვა. ეს ამბავი ის იყო, რომ ვაჟივლესმა მთავრობამ წესა დაგვირთო სასწავლებლის დაარსებისა.

რადგანაც გერ სახლი არ იყო ნაშენი გადაწყვეტილი, რომ დაზოკოვება არა უყოლიოურა, არა თუ ერთმა, არამედ სამსჯელობა-სენა ბლაღოზინის, ჩვენ დადგინებამ სახლს დრომდის უფასოდ და უქონაოდათ; აირიონეს სახლი პაატა სურხაშვილისა, რომელიც დღისის სპობივებით სასწავლებლისთვის იპოო თანხი ორის შესასვლელ დერფენით თერთ უფასოდ მამავალ იქნისის დაარსებამდ. ბლაღოზინის თხოვნა აღსარდლეს იყოლისის მამასხლისმამა ბარბაქაძის და ზემოხადაშისამ მამას ვიტყვივარება, შეგვირვილი ფიქარი ორბიშვილი მოიტანეს და თან მოიყვანეს აგრეთვე ბავშვები, ვინც და ქალნი, რიცხვით ოც-

დათუქსმეტი პირველის დღისათვისა. იმდელი, რომ, რადგან სურვილი დიდ აღმოჩენა სწავლის გაყვრებისა და სპობივებით მიგვიჩენს კლდე, შევძენდო უფრო მიმეტეინა სასწავლებლის მოწყობა.

სასწავლებლის კურსივების პარაკლისზე, ბლაღოზინის გარდა, დაესწრენ ზედღირნი: იოანე შრეგლოვი, დავით ხატატაიანი, იოანე გოგოლაძე და დავით გოგოლაძე; ბლაღოზინმა ასტურა აიაშმა სასწავლებლის ოთახებსა და აგრეთვე იქ მოყოლია და ბავშვებს, მთელს საზოგადოებას აუხსნა საგანი იმ დღის შეკრებილებისა, შემდეგ მიუბრუნდა ბავშვებს და მამაშვილებად, ტექტილის სიტყვებით დაარბა, გზავილი დაულოცილი შეარღვეო სწავლა-წიგნობისათვის და დაიბოხა. როცა ტექტივად გათავდა, აწყურის მემკვიდრეებმა მიიწვიეს სადღესად ვეშლი იქ მოყოლი.

იმ დაწყებ

სოფ. სამება (ოზურეთის მხარე). ეს სოფელი მდებარეობს დაბა ჩახატავრისაგან 7-8 ვერსის მანძილზე დასავლეთისაკენ. სოფელი იწყობა და სუფის ნაირობების და მემკვიდრეობა სგრძობა 4-5 ვერსამდე ჩრდილოეთისაკენ, საცა თავდებს სახელწოდებით ტუთი, რომელსაც სახელად უღუდეს ნივითის ქედის ზურგი, თ. მამუქსამების მამული. სოფელს აღმოსავლეთ და დასავლეთისაკენ მოუღოს პატარა-პატარა მდინარეები და ჭაობებს სხვა მომიჯნავე სოფლებსაც.

სამებაში 105-მდე კომლი ვლეხია და 16-მდე სხვა წოდებისანი. ბუნებად მდებარეობს და სოფლისა საქმად დასაჩუქრებულია და სინილი, მავალიტისა, საცხენე მალღო მოდის. ჰავა მშვენიერია და ნაყოფიერი იტვობა. ხაზხელში ღილი სიტყვა არ იცის და ზამთარი ღილი სიტყვებით. რასაკვირებია, ამისთანა ჰავა ცირად იმყოფება მცხოვრებთა უმეტესობისაგან და, პარაკობისა, აქაურები ძალიან ძვირად ავიდნენ.

აქაურების შრომის მოყვარება და

მიწის სინოყურებ რომ მიიღოს თავის მხედლობაში, ვინცმა, რომ ესენი საკმაოდ მდიდრები უნდა იყვნენ, მაგრამ, ჩვენდ საწყობად, სულ სხვა-სა გზადეთ. ამ ქველად იბოვება იმისთანა ოჯახი, რომ რიგინად სცხოვრობდეს. ამის მიზეზი მშველის ნაყელვადობაა. მიწის ნოყურებამ და ქაქნას, როდესაც ზოგს სახლობს ერთი ქველა მთა იწყობა. აქაურების სიღარიბე უფრო ცხადად წარმოადგენს თვალწინ, თუ მხედვლობაში მივლეთ სხვა-დასხვა მოვადობას, რომელიც კისრად აწევა, და ზოგიერთს ჩვეულად, მავალიტად, ტირილს, რომელიც ათათის სჯულით უმტკიცესად მიზნით ჩვენთან, და მას შემდეგ კიდევ აღას მიაკვლივითისანი. თუ სახლობს მიუკვლავ ვინმე, უნდა გვრთვებ არა ჰქონდეთ, მინც უნდა იქსტანს საღმე და იყიდონ ბური, ხორცი და სხვ. და ტირილი და აღმა გადაუბადონ.

ერთხელ რომ იხილენ ამისთანა ხარჯს, რომ უტორისა, მაგრამ საქმე იბოვია, რომ, ტირილი ცალკე უნდა გამართონ და აღმა ცალკე და, ამას გარდა, წყვილივე უნდა სამოჯურებ იხილან საკურთხის მიკვლავლობის საფლავზე. ჩასაკვირებელია, ამისთანა ჩვეულების გამო უბნობად და ღარიბი ხალხი უბნობს ღარიბად. აღმოჩნდება მდებარე მხედეს ამისთანა სიღარიბის ხალხისა და უნდაცხად, რომ ამისთანა უსარგებლო და უმხირველო ჩვეულებას, როგორც არის ტირილი, დედაბავსა და საკურთხის ვადებად, თავი დაუხრებთ, მაგრამ ხალხს ისე აქვს ძედლობითი გამჯდარი, რომ რაც უნდა იფერი უნდაცხად, მინც თავისი დასინებებს.

ა. ლერი

ე. ბორჩხა (პაიუბის ოლქი). წლებად ბევრი სსპობიერი ამბავი მოხდა ჩვენში. სხვათა შორის უპირველესი ადგილი უტყობს ხიდებისა და გზების გაყვანას. წინად მარტო დაბა ბორჩხაზე იყო გაყვანილი საფრე გზა და მეტწილად ღილი გზებობდებ, რადგან ბათუმადგან სარკინიგზის ოვითი.

წინამდებარე გაყვებული და შეწირული მეფე დაქვანდენი I სუბს. ბისკოპის სპობივებით ამ გჯარიბი მხედობად წინ ამბობობორის ტემარჯენე დაუჭარს სპობივად. იქვე მდებარე ასენია ძველი დრამა, ევონეს ბალიშმივლის თეოლოზია, რომელიცა ს. კალაში ახერხებდა ვანძეყვასა და სპობივში მეფედ გამოცხადებისა 1800-1802 წლებში. საკუთარი დაწერილებითი აღწერა წარწერებითი სპობივების მშენებელი ტარძის ცალკე ვანძეყვად შენდებ.

ი. ზოგადი (სამხრეთის ტარძის ოლქი) (ს. წ. 5 წაწერა).

„...რომელიც თქმობანი... მამათა წუხანანი... ფეხების, ამასების ციხეები არ არის ცუდმართი და მლევი ვანძეყვად მე ვიგება, არს სრულბული ნაწავილი... მომიხსენებ უფალი სუფეთია შენითა, ქრისსა ესა...-1733 წ.“

ი. წაწერა (მხრეთის ტარძის დასავლეთის კვადრე):
„...წი, ყოვლად ნასარტობი დღლია ქრისტის ღმთისანი ჩვენს ყოვლად ცოდვილმან, ცხებულთა მეფეთა მო-

ჩამდე 15-20 მანეთს იღებდნენ. ამ სიძვირის მიზეზის ის იყო, რომ აჭარის წყალსა და მავჯობის წყალზე ხილი არ იყო, ბორჩხით გადიოდა ტუხა და, ღირს წყალისა და ტრანკვის გარდა, ბურგის დროსაც ჰყოფიდა. ახლა, ჩვენდ სასპობივად, ამ მდინარეებზე კარგი ბორჩხის ხიდები გავეყვითეს, რომლებზედაც, როგორც ამბობენ, დღე-ამილი უფლი დასარტობდა. გარდა ამისა, და ბორჩხადგან ს. ცვარებადმდე 24 ვერსის მანძილზედ უფინდელი ვიწრო გზა გაავანებრეს და ახლა ტრლი თავისუფალი იგილის ბათუმადგან ს. ცვარებადმდე, 67 ვერსის მანძილზედ. ამ გარემოებამ ძალიან გაავადილა დ. ქ. ართვინზედ მიგზავრება. ს. ცვარებადმდე არს 15 ვერსი ამ გზა-მომავალს წყლს ოპობობენ გაგანებრებს და მამონ შეიძლება გათუმიან ერთს დღეს ავიდოდ ავიდეს კაცი ართვინში. ბორჩხადგან ცვარებადმდე გზის ვანძეყვებად, როგორც ამბობენ, დასჯდომითა 112,000 მანეთი, მაგრამ ამ ფულის უმეტესი ნაწილი ოსმალეთში გაიდა, რადგან უფრო ოსმალთა და ბერძენის ჰუმბოლიდენ. რუსებისგან ტულსამებს იხილებდნენ, რომ, რომ და ბორჩხაში, სხად მარტო დღესში სადგური იყო, გზლი, ამ თოვის ბივრელიდან, დაასრდა ფოსტა-დელტის ვანძეყვებდა და ქვეყნისათმ მისცლი-მისცლი და მიწერ-მოწერა გავეყადილი.

ნ ა რ ა რ ა

(ქრული-ვახუშტის დანა)

ტუთულები დღევანდელამდე ამათ ვიციობიან თავეს თავს; ბნი იზმალები, იარჯილ ეგუზნაყერი, ამბობენ, თუ არაო, მაგრამ მამუტის არადა არის. ეს საქმე წარსულს დანაბათსაც იყო განხილული საბჭოს კრებაზედ, მაგრამ იქვე ვერა გადაწყვიტა, იმის მეტი, რომა ქალაქის მამუტარებად გამათავებდა, მივიცილიან იჩივლიათა. არავინ იტყობს, რითი გადაწყვიტეს ეს საქმე, ხოლო გზა „ნოვისი“ ს შეუდებლურად აბუ-

ნამამ ამოღებარებან გვიან და თანა მეტებდებან ჩვენსან ორბოლისმეოლის ასულმან ნანგუამ ვანვახეთ ეკლესია თქმენი, რომელი მულქმნილია და გარდაცემული შეუწინათა წილისა მოისითა ცოდვითა შესანდობლად და ძეთა ოპობრდელად. კოსკა...

ნ 12. აკობის მადისმარის წაქსილ წაწერა:

„წინამდებარე უსტელოზია მთავარ-ანგლოზნი რე მისხებენ მე ცოდვილს ამოღებარება გიგას, რომელმან ვინახებ დანგუად ეკლესიისა შენისა და ცხადდ ვიყან დღებდა შენი და შესწირე ტაძარს შენსა... შენი მამობი დღეს მას ვანცი-თხისისა“. ჰაპუნა ამოღებარება მოცდა იქვე ქანის ერისათვის; მას აქეთ მტრობა არ შეუწყობილა ამ ორ საგვარეულოში; სასრესთში ყოფნის დღის შანვე ერისთავი გებობდა გარდა ამ არ ასევედ 1).

გა-ი იმ აზრისაა, რომ სახელად ს. სპობივების დაარსებულმა დაწყებულიდან უკვეცხად უნდა დასვდეს თავისი მავჯობისა. არა, ხან სწორს ბნი ბუგე:

„...ანას ავი მავსა ემ მამუტევი სოფელ ივასი თავს, როგორც წესისა, ამასთა სპობივსა მხოლოდ, რომ დანამაი მდებარე თვის სხვათა ცოტა მოიპოვებებოდა ვიგე. მუგათა ვერ პარტულს მათან აღმთი-თულისა არან და იტყობან, ვიგე, შემდეგ, არა ვადგებან, კაცურს თავეს უფლს შეუქმენს სოფელ და მხედ ქვეყანა სივის ურესი. ასეთს სჯულის ვერ ასედა ტოვადისი სასჯილ. დღეს მასს ეს სპობივებიც და ვიპახ თვის თავეს ჩავეყვლეს და ეკლესიას მესქეს. ე. მხოლოდ, ვერს ტოვადისი განკუთხისანი. ბნი ამოღებარება სჯულის და წინ მამუტეს და ვიგუდსავე ხელს ატკის. ქალაქის მოყვანის თანხა მამასავადაც წაქანს სჯუ. ვერ ვადგინო: ვიგე, თიქმის მუსიკათა და ლეკური ვანძეყვების გუდა-ნახად. მამან ხანს მხოლოდგას (ხელა სენს) ქალაქის მოყვანის სწავლობს ატკისანი. საქმე მათან არ მოკლედ დამხა, კოვავ არ ამცხობს. რს კუგუდს, ამ არაო ურად ვანძეყვითა მისი გვიგას მადის-მადათა სხვას თანა მუგათა, მაგრამ ბანს მხოლოდ-მე-ვა გამოსივსა ფინას; რადგან იმასი ამოიყვანებოდა, ქალაქის მოყვანის სწავლას ადგია თავისუფალი დარბას, ამიტომ ბანს ორბოლებს არავინად მამასა მამავლად დამარტება, სე-დამ ვარჯილ წაიხვეჭის თის თავეს ვან-დადტობს იხვე საქობის წინაშე: გათოხდა, უნდა სჯავდა, მოწყვლითი სჯულოებითა და ვლეჯ ვათამაშეთ ვანქეთა, თქეთა მთელს ვანჯე-როკოვსო“. იმის და გვიანთა; მარ-თლავ ფრის გვაქა ეს ცხებო გვი-ბაქობს. და-და-მასის მასი უსტესო-მან ვანძეყვებდა ბნი მხოლოდგას და-მოდესდე მისი უსტესობითა გა-აოტობის; ითიავ დაწყებდა, იმთიავ ვანძეყვითა. ქრისის სხდომისზედ ვანქესი წაქანდა, მოწარმე-თავს სჯუ-ლი ვანძეყვებს და მძიმედ დაწყებო-თავი ოპობრდელად და სიყვარულის ნახად. რაც თქვს უნდა, ამ სპობ-

ნ 13. ტუთისა ქვეყნის სჯულის კარგე წაწერა:

„ჩვენს ამოღებარებან გვიგან, ძემან ანდუფავარი ამოღებარებისმან და თანა მეტებდებან ჩვენსან ორბოლის ძის ასულმან ნანგუამ ოპობრდელად ეკლესია თქმენი შენისთლისა მთავარ-მოწმისა გიგობისა ზღუდით, ბურ-ჯიტი და სახლით, რათა ვინც გვეყვითესა სიტყვითსა. ვინც იხილი-ვით, შენდობას ვიციბებდეთ. ადგი-რ მე ვიგებას ციხელ-მასხობისა გვიგანისანთა თუთულისა მისი და ძისა მისისა თუთუ-ბორწინისა მეფისა ირაკლისასა; ხოლო მამად მთავრობას აბრინდ დავითიანას, ვანბრო-ციტულებივად სიტყვითს ღმთისა ჩინდ-1754 წ.“

ამ ოთხ წაწერებში მოხსენებული გვი II ამოღებარე არის ფიადი შესანიშნავი საბოლოოტო მოღვაწე წარსულის საუფროსი პირველი ნახევარი. იგი მოამბეა ვახტანგ

ფელატონი

მასალად ამოღებული იხრო-რიონს.

ა) წარწერა ხატეზზედ და კლდეზედ—ს. კალას, შოი მუხრანის და ქ. ტუთის ოლქის შეწყვილი.

(დასარტობი. იხ. „იგერი“ № 237)

ნ 9. წარწერა სამთავისის ტაძრის დერფების საცხად:

„...გა, ერთი არსებია, ერთთულებო, მამოა მოწყობილი და ძეთა, მხოლოდ შობილი და სჯული წინადო, ორთავე შობის განსტენებულთა საყ-არლო და საყოფიერი ერთ ღმთა-ვინისა, სამთავის მომასტრო, შევად-დობილი თავეს ჩვენსა და დაღვებუ-სასობებს ჩვენ ამოღებარების ოთახისი შეილი ყორინაში დანგებულ და თანა მეტებდებ ჩვენსი ქანის ერისთავის ასული თამარის; ოდეს ვიხილეთ ტაძარი თქმენი, ემათა ვანძეყვასგან უფროსი ხატი მოშლილი იყო და ტაძარის თქმენის აღმა გრენება, აღდგობა სურდა და ძლიერებამა თქმენსა და მოკლებდნეთ და შევამკეთეთ ხატი

1) შანვე ერისთავი მოხლდა ქალას და აიღო ერის სახსლად და გადასწავ თვით მიმების სჯულობით. ვიერ არს მიმართე და სპარსილიდან 1187 წ. საპატივითა გა-

დაღვდა მამუსეს. მათ შორის ბრძოლის ამოღებარება ვანძეყვად შანვე ერისთავის ვანძეყვად, ვანძეყვად თანა-ღვად-ღვად ლა-ღვები...

